

Schilderende botanici of botaniserende schilders

Iedere plant heeft een naam: een geslachtsnaam, een soortaanwijding en soms een subspecies of variëteit. Klinkt logisch. Waar komt een naam vandaan? Wie beschrijft planten of hebben dat gedaan? Hoe vindt de registratie of beschrijving plaats? Zijn er spelregels om een geslacht of soort te beschrijven? Kan ik een geslacht of soort naar iemand vernoemen? Dit jaar staan in De Wereldbol plantennamen en hun naamgevers centraal.

Tekst en foto: Peter Knippels

In de tijd voor de fotografie worden planten afgebeeld door tekeningen, etsen en schilderen. In het begin van de boekdrukkunst worden afbeeldingen van planten gesneden in houten blokken. De uitgesneden afbeeldingen worden in de open gelaten ruimte tussen of naast de teksten gedrukt. De blokken worden vaak voor uitgaven van verschillende auteurs gebruikt. Het is niet eenvoudig om, zonder onderschrift, te zien welke plant is afgebeeld. De boekdrukkunst ontwikkelt zich verder en de tekeningen worden duidelijker en worden ingekleurd. Schilderen en tekenen wordt meer een kunst. In deze aflevering aandacht voor vijf tekenaars/schilders die allen een stempel drukken op de botanische schilderkunst.

MONINCKX ATLAS

De namen van Jan Commelin, Joan Huydecoper en Jan en Maria Moninckx zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. De eerste twee zijn in 1682 betrokken bij de stichting van de Hortus Medicus in Amsterdam, de latere Hortus Botanicus. Huydecoper is op dat moment burgemeester van Amsterdam en Commelin handelaar in kruiden en medicijnen. Met name via de VOC ontvangt de Hortus vanuit verschillende werelddelen planten, zaden, stekken en bollen. De Hortus legt geen herbarium aan. Mogelijk hierdoor vragen zij Jan Moninckx (1656-1714) voor het vastleggen van afbeeldingen van de verzamelde planten. Commelin en Huydecoper laten in totaal 420 aquarellen van planten uit de collectie van de Hortus maken: de 'Moninckx Atlas'. Het merendeel van de aquarellen wordt gemaakt door Jan Moninckx en zijn dochter Maria (1673-1757). De andere prenten zijn gemaakt door Alida Withoos en Johanna Helena Herolt-Graff, de oudste dochter van de schilderes en entomologe Maria

Muscari album

Afbeelding uit Les Liliacées van Muscari muscarimi

Sibylla Merian. Meer weten over Merian, ga dan naar de aan haar gewijde website <http://home.wtal.de/hh/>. De 'Moninckx Atlas' is in negen delen uitgegeven en de aquarellen zijn ook afgedrukt in 'Horti Medici Amstelodamensis rariorum plantarum historia'. Hiervan verschijnen twee delen; één in 1697 van de hand van Jan Commelin en één in 1701 van de hand van zijn neef Caspar Commelin. Carl Linnaeus heeft voor zijn 'Species Plantarum' uit 1753 de taxonomie van 259 soorten gebaseerd op aquarellen uit de 'Moninckx Atlas'. Meer informatie over de 'Moninckx Atlas' op de websi-

te van de bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam: <http://dpc.uba.uva.nl/cgi/i/image/image-idx?c=botanie;page=index;sid=d44a711aecd3e8dca7c341e56be383e1;tpl=moninckx.tpl;corig=botanie;start=1>
Op de website van de bibliotheek van WUR zijn pagina's ingericht over de botanische schilderes Alida Withoos: http://library.wur.nl/alida/Alida_Frameset/alidaframeset_h1_1.htm.

LES LILIACÉES

Pierre-Joseph Redouté (1759-1840) wordt geboren in St. Hubert dat in de nabijheid van Luik ligt. In eerste instantie legt Redouté zich toe op het schilderen van interieurs, portretten en religieuze taferelen. In 1782 gaat hij naar Parijs waar hij voor het eerst, in zijn vrije tijd, planten schildert. Dit wordt opgemerkt door de Nederlandse schilder Gerard van Spaendonck (1746-1822), directeur bij de Jardin du Roi. Redouté wordt zijn assistent. Van Spaendonck is bekend door zijn verfijnde manier van schilderen van bloemen. In deze tijd ontmoet Redouté Charles-Louis L'Héritier de Brutelle (1746-1800), die exotische planten verzamelt en opkweekt. Redouté verlaat de Jardin du Roi en gaat zich voor L'Héritier de Brutelle volledig toeleggen op het schilderen van planten. In 1788 stelt Marie Antoinette Redouté aan als 'Dessinateur du Cabinet de la Reine'. Hij wordt eigenlijk haar protegé en hij heeft toegang tot de koninklijke tuinen. Het eerste werk geheel van eigen hand is 'Plantarum historia succulentarum'. De Franse revolutie gaat ongemerkt aan Redouté voorbij. Hij treedt in dienst van Josephine, de vrouw van Napoleon Bonaparte. Josephine is geïnteresseerd in botanie en zij legt een grote verzameling bijzondere en exotische planten aan. Zo laat ze niet alleen planten van over de gehele wereld verzamelen, maar koopt ze in geheel Europa planten van verzamelaars en tuinen. Redouté schildert aquarellen van de planten. Tussen 1802 en 1816 verschijnt het zesdelige werk 'Les Liliacées', met in totaal 486 aquarellen, allen van de hand van Redouté. De titel is misleidend, want niet alleen Liliaceae zijn afgebeeld, maar ook andere éénzaadlobbigen: vertegenwoordigers van de families der Comelinaceae en Iridaceae. In 2000 verschijnt bij de uitgever Taschen een herdruk van 'Les Liliacées'.

In Nederland hebben we een handvol botanisch tekenaars. Voor meer informatie over deze tekenaars, ga naar www.botanischkunstenaarsnederland.nl.